

УДК 37.017 : [316.752+159.923.5]

doi:10.15421/171627

Аксиостратегія як чинник духовно-ціннісної модернізації освіти

О.Г. РОГОВА

Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м.Дніпро, Україна

Авторське резюме

У статті запропоновано визначення поняття «аксиостратегії» як інструментального чинника оновленого розкриття аксіологічного підходу в освіті, здатного стати ефективним методологічним принципом у розв'язанні проблематики формування духовно-ціннісної сфери сучасної особистості.

Розкрито методологічне значення аксиостратегії як фактора гуманізації освіти в теоретико-праксеологічному вимірі, як засобу розкриття аксіологічного потенціалу резервів якості освіти та як складової культурології освіти, що забезпечує трансляцію цінностей культури в освітній царині.

Зазначено, що у своєму граничному значенні сукупність аксиостратегій має на меті підведення людини до метаморфозису, смислової специфіка якого полягає в досягненні нових, більш досконалих якостей буття особистості.

Наведено окремі приклади змістовного представлення та умови реалізації внутрішньоузгоджених аксиостратегій, що мають на меті становлення духовності особистості на засадах традиційних духовних цінностей, пов'язаних з чеснотами самовіддачі, як екстравертної спрямованості на іншого, стійкості у випробуваннях, самоволодіння, миротворчості та здатності до вільного і свідомого «перевиконання» загальноприйнятих у суспільстві норм моралі в позитивному напрямку.

Ключові слова: цінність; духовність; особистість; освітній процес

Axiostategy as a factor o spiritually-values modernisation of education

O.G. ROGOVA

Dnipropetrovsk regional institute of postgraduate pedagogical education, Dnipro, Ukraine

Abstract

In this article is offered determination of concept of «axiostategy» as instrumental factor of the updated opening of axiological approach in education that is able to become leading methodological principle in decision of forming issues of the spiritually-values sphere of modern personality.

We define axiostategy as a philosophical-educational accompaniment of values' assimilation as sense-creative personalities' foundation which guide and motivate human life, assist development of personality's essence forces, bringing up of necessities, enriching of axiological horizon and forming spiritual bases.

The methodological value of axiostategy is exposed as a factor of humanizing of education in the theoretical-praxeological measuring, as a mean of opening of axiological potential of education quality's reserves, as a component of education's culturology that provides the translation of cultural values in educational area.

It is noted that the complex of axiostategies means the bringing of human to metamorphosis the semantic specific of which includes the achievements of new, more perfect qualities of individual life.

Some content examples and conditions of implementation of inwardly agreed axiostategies are submitted. They are intended to the formation of personality's spirituality on principles of traditional spiritual values.

The first axiostategy is connected with the values of self-feedback and may be certain as an ability for free and conscious «overfulfilment» of the moral norms generally accepted in society. The second axiostategy is opened as the extravertal orientation to another personality. The third axiostategy revives of culture of endurance in hardship is forming of skills of meeting, overcoming and victory over life's problems and sufferings. Next axiostategy of self-control actualizes the problems of limitation as a norm and forming self-restraint skills as conditions of full spiritual life. The fifth axiostategy is the peacekeeping that is understood as a peaceful coexistence with others and the peace with himself.

Content implementation of these axiostategies is a possibility with acquiring individual experience: awareness of their inner spiritual reality and understanding the value of the spiritual world of another person, identifying actual values problems and experience to solve them; overcoming barriers to the movement on the each trajectory; experience that is certifying the changing of human, bringing him to a new life level and constantly demands renewed efforts for its maintenance; participation in socio-cultural and spiritual practice.

Prospects of further researches may be directed to the search the new semantic axiostategies' content.

Keywords: value; spirituality; personality; educational process

Аксиостратегия как фактор духовно-ценностной модернизации образования

Е.Г. РОГОВА

Днепропетровский областной институт последипломного педагогического образования,
г. Днепро, Украина

Авторское резюме

В статье предложено определение понятия «аксиостратегии» как инструментального компонента обновленного раскрытия аксиологического подхода в образовании, способного стать эффективным методологическим принципом в решении проблематики формирования духовно-ценностной сферы современной личности.

Раскрыто методологическое значение аксиостратегии как фактора гуманизации образования в реторико-праксеологическом измерении, как средства раскрытия аксиологического потенциала резервов качества образования и как составляющей культурологии образования, что обеспечивает трансляцию ценностей культуры в образовательной сфере.

Отмечено, что в своем предельном значении совокупность аксиостратегий имеет целью подведение человека к метаморфозису, смысловая специфика которого заключается в достижении новых, более совершенных качеств бытия личности.

Приведены отдельные примеры содержательного наполнения и условий реализации, внутренне согласованных аксиостратегий, имеющих целью становление духовности личности на принципах традиционных духовных ценностей, связанных с добродетелями самоотдачи, как экстравертной направленности на другого, стойкости в испытаниях, самообладания, миротворчества и способности к свободному и сознательному «перевыполнению» общепринятых в социуме норм морали в позитивном направлении.

Ключевые слова: ценность; духовность; личность; образовательный процесс

Постановка проблемы. Одним із завдань філософсько-освітньої рефлексії є пошук шляхів плекання людської органічності, цілісності, досконалості. В ідеалі людина під час освітнього процесу має стати на шлях свідомого і відповідального вибору тих способів мислення і дії, які сприяють збереженню життя (свого та іншого), культури і природи. Досягнення цієї мети неможливе без актуалізації духовно-ціннісного плану проблемного поля філософії освіти, який сьогодні можна визначити як кризовий. Криза знайшла відображення у втраті визначеності духовно-ціннісних смислових засад при переході від однієї аксіосфери до іншої. Сучасне суспільство створило культуру, засновану на ідеології прогресу й техніцизму, споживання й корисливості, на цінностях енергоносіїв, очищення, ІТ-технологій, розщеплення речовин і їх новітнього поєднання в синтетичних продуктах на тлі різкого падіння рівня культури, сенсів, совісті й відповідальності в умовах перевантаженості інформаційного поля. Поведінка та міжособистісні стосунки в такій царині перестають регулюватися нераціональними засобами: відчуттями, звичаями, ідеалами, співставленням добра і зла, прекрасного і потворного. З усуненням абсолютної цінності і незаперечної істинності традиційних духовно-ціннісних ідей, що зміцнюють суспільство, втрачається їх домінуюче положення в індивідуальній системі цінностей особистості, а тому авторитарне навчання, що є наслідком попередньої освітньої доби, перестає бути способом встановлення причетності індивіда до духовно-ціннісного простору і перетворюється всього лише на нав'язування учням чужої індивідуальної волі, що претендує на етичне і духовне

наставництво. Духовно-ціннісний розвиток дитини в сьогодні гальмується також внаслідок відсутності зразків для етичного самовдосконалення та орієнтирів на загальноприйняті в суспільстві духовно-етичні цінності. Особливого значення набуває при цьому пошук нових підходів і технологій формування ціннісних орієнтацій, які б ефективно впливали на плекання духовно-ціннісних якостей особистості.

Аналіз досліджень і публікацій. Аксиомодернізація освіти є центром досліджень багатьох сучасних науковців. Так, цінності буття у співвідношенні з цінностями освіти проаналізовано С. Клепком [3]. В. Огнев'юк ініціює проблему виокремлення провідних ідей для створення аксіологічної концепції оцінки систем навчання і виховання [6]. Н. Радіонова розкриває роль філософії у стратегіях національного виховання як синтезатора загальнолюдських цінностей і цінностей життєвого світу, закріплених традицією [8]. Е. Проценко аналізує духовно-ціннісні орієнтації особистості в контексті філософсько-релігійних традицій [7]. А. Сьомушкін досліджує ціннісні виміри в системі освітньої парадигми [10]. Узагальненням уявлень про суть і роль ціннісного наповнення освітніх процесів сучасності можна вважати позицію І. Алексашиної, яка зауважила: «Постає питання про зміну аксіологічних парадигм – замість ідеалу «зростання благополуччя» проголошується ідеал «духовності самообмеження», який є засобом формування нової системи цінностей, орієнтованих на духовність культури людини» [1, с. 23]. Принципово необхідним у даному контексті вважаємо оновлення методології аксіологічного підходу в освіті, здатної стати провідним чинником у

розв'язанні проблематики формування духовно-ціннісної сфери сучасної особистості. Одним з компонентів такого оновлення вважаємо введення та розкриття поняття аксіостратегії як способу реалізації аксіологічного підходу в освітній царині.

Мета дослідження. У даній статті визначимо поняття філософсько-освітньої аксіостратегії з розкриттям її методологічного значення й наведенням конкретних прикладів її застосування, що сприяють актуалізації найважливішої ціннісної категорії сучасної освіти духовності особистості.

Виклад основного матеріалу. Під аксіостратегією будемо розуміти філософсько-освітній супровід інтеріоризації цінностей як сенсоутворюючих фундацій особистості, що спрямовують та мотивують людське життя, сприяють розвитку сутнісних сил особистості, піднесенню потреб, збагаченню аксіологічного горизонту, формуванню духовних основ.

Методологічне значення аксіостратегій у справі навчання та виховання полягає в тому, що, будучи спрямованими на розкриття ціннісних сенсів об'єктів та понять в аспекті їх співвідношення з явищами суспільно-етичного життя, дозволяють:

- гуманізувати сучасну освіту, оскільки в теоретично-праксеологічному ракурсі вони визначають склад і ієрархію цінностей освіти, системоутворюючим елементом яких виступає людина як головна цінність;

- спрямувати розвиток освітньої діяльності навчальних закладів у напрямку розкриття резервів якості освіти, інтеграції сукупності педагогічних чинників виховної роботи, що дозволяє не тільки відтворювати відповідні явища в соціокультурному просторі освіти, але і виявляти приховані суперечності між ціннісними системами вчителя і учня, розв'язання яких збагачує аксіологічний потенціал кожної сторони;

- мотивувати розвиток ціннісних фундацій особистості, без яких неможлива творча та самостійна діяльність людини у напрямку пошуків, оцінки, вибору і проєкції свого життєвого шляху, досягнення високих результатів навчання, а згодом і професійного зростання в умовах ціннісного ставлення особистості до себе та інших, до пізнання;

- виступити органічними складовими культурології освіти, забезпечуючи трансляцію цінностей культури, які розкривають особливості кожної культурної царини, завдяки тому, що система цінностей є сенсоутворюючою матрицею культури.

Поняття аксіостратегії, в якій категорія «цінність» виступає як функція загальнометодологічного орієнтиру, визначає ціннісну орієнтацію вирішення різноманітних філософсько-освітніх проблем, стає необхідним компонентом:

- осмислення стійкого соціального розвитку, заснованого на упередженні майбутніх хибних станів соціального і індивідуального розвитку особистості;

- дослідження проблеми взаємодії пізнання і ціннісної свідомості людини;

- вивчення феноменології ціннісних установок особистості;

- основою для формування методології ретроспективно-компаративного аналізу філософсько-освітніх систем.

Сукупність освітніх аксіостратегій, що використовуються в навчальних закладах, має бути внутрішньо узгодженою та підпорядкованою системою заходів модернізації освітнього процесу, що ведуть не просто до корекції ціннісної моделі світу, посилення ціннісно-сислової спрямованості навчання і виховання через сходження особистості до ціннісної царини, а до того, що у своєму граничному значенні сукупність аксіостратегій має на меті підведення людини до метаморфозису, смислової специфіка якого полягає, перш за все, в досягненні нових, більш досконалих якостей буття особистості, що віддзеркалюється у вчинковій царині. Бо аксіостратегія – це посередник, що має сприяти метаморфозису особистості, спосіб переходу до духовного зростання від я-сучасного до я-майбутнього, оновленого.

Змістовне наповнення аксіостратегій формується через визначення їх цілей як цінностей та конструктів розкриття їх досягнення. За мету візьмемо формування духовності особистості на засадах традиційних духовних цінностей. Аналізуючи різні підходи до інтерпретації шляхів розкриття духовно-ціннісного потенціалу християнської етики в сучасній школі, ми вже надавали [9, с. 27-28] три приклади траєкторій становлення духовності особистості. По-перше, шляхом формування здатності до «перевиконання» загальноприйнятих у суспільстві норм моралі в позитивному напрямку або формулою «добро +». Як явище благодійності ця аксіостратегія цілком здатна стати інструментом «задоволення функціональних потреб нужденних, що має компенсаторний характер у випадках порушення балансу соціальної справедливості» [5, с. 102].

По-друге, через набуття навичок екстравертної спрямованості на іншого. Чим більше ця спрямованість на життя іншого накреслена в аксіосфері особистості, тим більше духовною вона є. Розуміння Іншого, взаємодія з Іншим розглядається як сутнісні характеристики духовного виховання як у світській, так і в релігійній освіті, де постійно підкреслюється спрямованість людського буття на благо ближнього і на наближення до Бога як абсолютно значущого Іншого. М.М. Боголюбов дає таке глибоке пояснення цій спрямованості: «Ми тоді лише переживаємо правду життя, коли, чужо цінуючи особистість іншого, зрікаємось себе,

свого егоїзму, коли ми зливаємося з особистістю іншого і прагнемо не до власної насолоди, а до безкорисливого служіння іншому» [2, 712].

По-третє, як формування витривалості в життєвих випробуваннях, які мають місце в долі кожної людини, і немає жодного серед нас, кого б обминули страждання, які науковці В. Лебедєв та А. Федоров вважають «ланцюгом криз та переходів» життєвої реалізації, узгоджуючи цю тезу з позицією Е. Юнгера: «Існує декілька незмінних та великих критеріїв, що виявляють значення людини. До них належить біль, він є найсуворішим випробуванням у ланцюгу тих випробувань, які зазвичай називають життям. Біль є одним з тих ключів, що підходить не тільки для найбільш прихованих замків, а й відкриває доступ до самого світу. Наближаючись до тих точок, де людина здатна опанувати біль чи підвестися над нею, можна знайти доступ до джерел її влади і до тієї таємниці, що прихована за її перемогою. Скажи мені, як ти сприймаєш біль, і я скажу тобі, хто ти» [4, с. 55]

Продуктивною, на наш погляд, є ще одна траєкторія формування духовності, що діє у напрямку розвитку самоволодіння особистості як самообмеження (самокерування, самоорганізації). Для наших попередників мав велике значення відомий заклик апостола Павла: «Усе мені дозволено, але не все корисне; усе мені дозволено, але ніщо не мусить володіти мною» (1Кор.6,12). Як часто ми зустрічаємось з ситуацією, коли людина не вміє керувати своїми почуттями, емоціями, нездатна обмежити нескінченно зростаючі бажання або просто спостерігаємо відсутність внутрішніх гальм. В цьому сенсі досить слушною є думка Н.О. Сіманової про те, що «вихід на сучасну проблематику межі як норми, що виникає об'єктивно, як опора, що формалізує зміст, актуалізує його, дозволяє чітко позначити тенденцію відходу від обмежувальної суті культури до граничних форм буття. Ставлення до життя через самообмеження - перша умова нормального і повноцінного життя. Без постійної орієнтації на повноцінне життя не може бути і мови про свідоме відношення до життя, про якесь свідоме управління життєвим процесом. Повноцінне життя на сучасному світі можливе при вихованні в особі здатності до самообмеження. А це реально тільки через розуміння себе як вихователя і ухвалення іншого як лімінальної особистості» [11, с.157].

Наступна траєкторія духовного розвитку особистості може бути визначена як формування навичок миротворчості за гаслом апостола Петра: «Шукай миру та прагни до нього» (1Пет.3,11). Причому миротворчість розуміється в найширшому форматі, як прагнення до миру у стосунках з іншими, тобто мирне співіснування і як особисте самовідчуття миру із самим собою, власним сумлінням. Святий Ав-

густин Іппонський вважав, що миротворчість полягає, перш за все, у відсутності протистояння Богові, любові до ближніх і пануванні над власними пристрастями. Тільки через це людина може перебувати в стані миру. Миротворці - це ті, хто, усмиривши і підпорядкувавши розуму і духу рухи своєї душі, приборкали погані жадання, досягають досконалості й стають здатними нести мир іншим людям.

Проте зазначені траєкторії залишаються тільки гаслами, нездатними реалізуватись в аксіостратегії, якщо в освітній парині не буде створено конструктивних розкриття їх досягнення через набуття вихованцями досвіду:

- усвідомлення своєї внутрішньої духовної реальності та розуміння самоцінності духовного світу іншої людини, що формує зацікавленість проблематикою духовного становлення;

- самовизначення вихованцем актуальних для нього смисложиттєвих і ціннісних проблем та їх досвіду розв'язання;

- подолання бар'єрів, що вимагає забезпечення освітньої допомоги в мобілізації ресурсів учня для прояву активності в русі за конкретною траєкторією;

- переживання відмінного від звичайного стану, який засвідчує внутрішню зміну людини, підносить її на новий ступінь життя і постійно вимагає поновлення зусиль для його утримання, що формуватиме елементарні навички духовного життя;

- реалізації траєкторій духовного зростання в соціокультурній та духовно-практичній діяльності (творчість, спілкування, соціальне служіння, добродійність, волонтерство тощо)

Традиційна система освіти (зокрема етично спрямованої освіти), що орієнтована на повідомлення знань, закріплення в свідомості дитини певної системи норм і принципів, залишиться безрезультатною, нездатною плекати духовну особистість без оновлення методологічних підходів, одним з прикладів якого може бути освітня аксіостратегія, спрямована на розвиток духовно-ціннісної свідомості особистості та здатності до духовно орієнтованої дії.

Висновки. У пошуках конструктивних модернізації духовно-ціннісного компонента освітньої діяльності запропоновано поняття «аксіостратегії», як інструментального компонента оновленого розкриття аксіологічного підходу в освіті, здатного стати ефективним методологічним чинником у розв'язанні проблематики формування духовно-ціннісної сфери сучасної особистості. Під впливом аксіостратегій, градація цінностей особистості формується у вертикальну структуру ієрархічного типу, відповідно до якої все «високе» і «світле» набуває більш гідного статусу, сприяючи гуманізації освіти, розкриттю аксіологічного потенціалу резервів якості освіти та трансляції традиційних культурних цінностей.

Наведено окремі приклади змістовного

представлення внутрішньоузгоджених аксіо-стратегій, що мають на меті становлення духовності особистості на засадах традиційних духовних цінностей і створюють в освіті поле напруженості, в якому формується орієнтація суб'єкта на чесноти самовіддачі, як екстравертної спрямованості на іншого, стійкості у випробуваннях, миротворчості, самоволодіння та здатності до свідомого «перевиконання» прийнятих у соціумі норм моралі в позитивному напрямку.

Реалізація змісту цих аксіо-стратегій відбувається за умов набуття особистістю досвіду: усвідомлення своєї внутрішньої духовної реальності та розуміння самоцінності духовного світу іншої людини, самовизначення актуальних смисложиттєвих і ціннісних проблем та досвіду їх розв'язання; подолання бар'єрів, що сприяє мобілізації ресурсів для прояву активності в русі за конкретною траєкторією;

переживання відмінного від звичайного стану, який засвідчує внутрішню зміну людини, підносить її на новий ступінь життя і постійно вимагає поновлення зусиль для його утримання; реалізації траєкторій духовного зростання в соціокультурній та духовно-практичній діяльності.

Зазначені аксіо-стратегії здатні допомогти у впровадженні орієнтацій на досягнення цінностей і відторгнення нецінностей як принципів, що вносять деструктивний елемент у життя людини і суспільства.

Перспективи подальших розвідок у цьому науково-дослідному напрямі мають бути пов'язані з пошуком нового змісту аксіо-стратегій, сукупність яких, крім внутрішньої узгодженості має на меті у своєму граничному вимірі підведення людини до метаморфозису, що полягає в досягненні нових, більш досконалих якостей буття особистості.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Алексашина И. Ю. Учитель и новые ориентиры образования: гуманизация образования как предмет теоретической рефлексии и практического освоения учителем: монография / И. Ю. Алексашина // Ком. по образованию Санкт-Петербурга, С.-Петербург. гос. ун-т пед. мастерства. - Санкт-Петербург: [б. и.], 1997. - 153с.
2. Боголюбов Н. М. Творение и искупление. Выяснение значения этих догматов для решения вопроса жизни / Н. М. Боголюбов // Нижегородский общественно-церковный вестник. - 1906. - № 26. - С. 709-713.
3. Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті : монографія / С. Ф. Клепко; АПН України, Полтав. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ім. М. В. Остроградського. — Полтава: ПОІППО, 2006. — 327 с.
4. Лебедев В.Ю. Філософія страдания и практика современной культуры / В.Ю. Лебедев, А.В. Федоров // Вестник славянских культур - 2014. - № 1 (31). - С. 48-58.
5. Ляднева А. В. Функціональна парадигма благодійності: досвід історико-філософського аналізу / А. В. Ляднева // Актуальні проблеми філософії та соціології. - 2015. - Вип. 6. - С. 100-103
6. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку: монографія / В. О. Огнев'юк. — К.: Знання України, 2003. — 450 с.
7. Проценко Е. Б. Духовно-ціннісні орієнтації особистості в контексті філософсько-релігійних традицій: Автореф. дис. канд. філософських наук; спец 09. 00. 11 / Проценко Е. Б.; КНУТШ. — Київ, 2006. — 13 с.
8. Радіонова Н. В. Філософська комунікація як чинник структурування культурно-освітнього простору на Слобожанщині у ХІХ ст. : автореф. дис. д-ра філософ. наук: 09.00.10 / Н. В. Радіонова; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. — Х.:, 2009. — 32 с. [Електронний ресурс].— Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/ard/2009/09rnpvss.zip>
9. Рогова О.Г. Шляхи розкриття духовно-ціннісного потенціалу християнської етики в сучасній школі / О.Г. Рогова // Грані. - 2015. - № 2 (118). - С.26-31.
10. Семушкин А. В. Ценностное измерение в системе образовательной парадигмы / А. В. Семушкин // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. Науковий журнал. Випуск 2. — Дніпро : ДНУ, 2011. — С.355-364.
11. Симанова Н.О. Лиминальная персональность и отношение к жизни через самоограничение / Н.О. Симанова // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. - 2015. - № 7. Ч. 2. - С. 155-157

Стаття надійшла до редакції 18.06.2016

REFERENCES:

1. Aleksashin, I., Ju., 1997. Uchitel' i novye orientiry obrazovaniya: gumanizacija obrazovaniya kak predmet teoreticheskoy refleksii i prakticheskogo osvoiniya uchitelem: monografiya [A teacher and new reference-points of education : humanizing of education as an object of theoretical reflection and practical mastering by a teacher. Monograph]. Sankt-Peterburg (in Russian).
2. Bogoljubov, N., M., 1906. Tvorenie i iskuplenie. Vyjasnenie znachenija jetih dogmatov dlja reshenija voprosa zhizni [The creation and satisfaction. Finding out of value of these dogmas for the decision of question of life]. Nizhegorodskij obshhestvenno-cerkovnyj vestnik 26, 709–713 (in Russian).
3. Klepko, S., F., 2006. Filosofija osvity v jevropejs'komu konteksti : monografiya. [The Philosophy of education in European context. Monograph]. POIPPO, Poltava (in Ukrainian).
4. Lebedev, V., Ju., 2014. Filosofija stradanija i praktika sovremennoj kul'tury [The Philosophy of suffering and practice of modern culture]. Vestnik slavjanskij kul'tur 1 (31), 48-58 (in Russian).
5. Ljadneva, A., V., 2015. Funkcional'na paradygma blagodijnosti: dosvid istoriko-filosofskogo analizu [The functional paradigm of charity: experience of historical and philosophical analysis] Aktual'ni problemy filosofiji ta sociologiji 6, 100-103 (in Ukrainian).
6. Ognev'juk, V., O., 2003. Osvita v systemi cinnostej stalogo ljuds'kogo rozvytku: monografiya. [The Education in the system of values of sustainable human development. Monograph]. Znannja Ukrai'ny. Kyjiv (in Ukrainian)
7. Procenko, E., B., 2006. Duhovno-cinnisni orijentaciji osobystosti v konteksti filosofsk'ko-religijnyh tradycij: Avtoref. dys. kand. filosofsk'kyh nauk; spec 09. 00. 11.[The Spiritually-values orientations of personality in the context of philosophical-religious traditions. Author. Thesis ... candidate philosoph. Sciences: 09. 00. 11]. KNUtSh. Kyjiv (in Ukrainian).
8. Radionova, N., V., 2009. Filosofsk'ka komunikacija jak chynnyk strukturuvannja kul'turno-osvitn'ogo prostoru na Slobozhanshyni u XIX st. : avtoref. dys. d-ra filosof. nauk: 09.00.10. [The Philosophical communication as factor of structurization of cultural and educational space on Slobozhanshyna in XIX of century. Author. Thesis ... dok. philosoph. Sciences: 09.00.10]. Hark. nac. ped. un-t im. G. S. Skovorody. Harkiv (in Ukrainian). Access mode: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2009/09rnpvps.zip>
9. Rogova, O., G., 2015. Shljahy rozkryttja duhovno-cinnisnogo potencialu hrystyjans'koi' etyki v suchasnij shkoli [Ways disclosure spiritual value potential of christian ethics in the modern school] / Grani 2 (118), 26-31 (in Ukrainian).
10. Semushkin, A., V., 2011. Cennostnoe izmerenie v sisteme obrazovatel'noj paradygmy [The values measuring in the system of educational paradigm]. Filosofija i politologija v konteksti suchasnoj kul'turi. Naukovij zhurnal 2, 355-364 (in Russian).
11. Simanova, N., O., 2015. Liminal'naja personal'nost' i otnoshenie k zhizni cherez samoogranichenie [Liminal personality and attitude to life through self-restraint]. Istoricheskie, filosofskie, politicheskie i juridicheskie nauki, kul'turologija i iskusstvovedenie. Voprosy teorii i praktiki 7, part. 2, 155-157 (in Russian).

Рогова Елена Георгиевна - кандидат философських наук, доцент
Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Адреса: 49006, м. Дніпро, вул. В. Антоновича, 70

Rogova Elena G. – PhD in philosophy, associate professor
Dnepropetrovsk regional institute of postgraduate pedagogical education
Address: 70, V. Antonovycha Str., Dnipro, 49006, Ukraine
E-mail: rogova69@bk.ru

Рогова Елена Георгиевна - кандидат философских наук, доцент
Днепропетровский областной институт последипломного педагогического образования
Адрес: 49006, г. Днипро, ул. В. Антоновича, 70